

CORMAC MCCARTHY’NİN İHTİYARLARA YER YOK ADLI ROMANINDA HETEROTOPIK MEKAN OLARAK SINIR BÖLGESİ

F.Gül KOÇSOY¹

ÖZET

Michel Foucault (1926-1984) “Başka Mekanlara Dair” (1967) adlı konferans/makalesinde Batı’daki mekan kavramının evrimini anlatır ve ütopya ile distopyadan farklı olarak, varlığının tam anlamıyla anlaşılmadığı ve tanımlanmadığı ya da yanılısamalı olarak anlaşıldığı yerleri heterotopya olarak nitelendirir. Foucault’ya göre toplumsal düzenin/anlayışın bir arada olmasına izin vermediği öğelerin bir arada olduğu yerler olan heterotopyalar, aslında aldatıcı bir düzen ve mantık hissi verirler. Örneğin sınırlar, ideal anlamda oluşturulmuş yerleşim, hak ve düzen alanlarının başlangıcını ve sonunu tanımlarlar; ancak gerçek anlamda geçirendirler ve söz konusu düzenin sürekli ihlal edildiği yerlerdir. Göreceli bir düzen imajı sunmalarının yanı sıra, politik, kültürel ve etik düzenin sorgulanıp yargılanmasına olanak tanıyan güçlerinden dolayı sınırlar heterotopik yerlerdir.

Cormac McCarthy’nin (1933-) İhtiyarlara Yer Yok (2005) adlı romanı, Amerika Birleşik Devletleri-Meksika sınırında geçer. Romanda, postmodern dönemde sınırların artık devletler arasındaki hukuku belirleyici temel ya da ütopyik niteliklerini kayb ettikleri ve distopya olmadan Foucault’nun deyi miyle heterotopya, yani bunların dışındaki ‘başka’ mekanlara dönüştükleri ortaya çıkar.

Anahtar Kelimeler: Cormac McCarthy, İhtiyarlara Yer Yok, Michel Foucault, heterotopya, “Başka Mekanlara Dair”

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, fgulkocsoy@firat.edu.tr

THE BORDERLAND AS HETEROTOPIC SPACE IN CORMAC MCCARTHY'S NO COUNTRY FOR OLD MEN

ABSTRACT

Michel Foucault (1926-1984), in his conference/article "Of Other Spaces" (1967) tells the evolution of the concept of space in the West and apart from utopia and dystopia, qualifies some spaces as heterotopia, whose existential meaning cannot be understood and described completely or is understood in an illusory way. According to Foucault, heterotopia are the spaces, where the elements that social order/sensibility does not allow them to be together are together, present in fact, an illusory sense of order and logic. The borders, for example define the beginning and the end of the spaces of the settlement, right and order that are formed ideally; but they are porous in real sense and are the spaces where the order is constantly transgressed. They show an image of relative order, on the other hand, they are heterotopic spaces because they have the power to provide the politic, cultural and ethic structure to be questioned and judged.

Cormac McCarthy's (1933) novel No Country for Old Men (2005) passes on the border between the United States of America and Mexico. The novel exhibits the fact that the borders in the postmodern period lose their essential or utopic features as the determinant of the law between countries and without being dystopia, become heterotopia in Foucault's term, that is the 'other' spaces apart from them.

Key Words: Cormac McCarthy, No Country for Old Men, Michel Foucault, heterotopia, "Of Other Spaces"

Toplum bilimlerinde özellikle 90'lı yıllarda ortaya çıkan "mekansal (uzamsal) dönüm noktası" (spatial turn) hareketi, mekan ile toplumsal süreçler arasındaki ilişkileri anlayıp çözümlenmeye ve yorumlamaya çalışan bir akımdır. Postmodern dönemin önde gelen eleştirmenlerinden Michel Foucault'nun (1926-1984) 1967'de verdiği bir konferansa dayalı olan "Başka Mekanlara Dair" ("Of Other Spaces") (1984) adlı makalesi, bu akımda çok önemli bir ilham kaynağı olmuştur. Tıbbi bir terim olarak bir dokunun olması gereken yerden başka bir yerde bulunması anlamına gelen *heterotopya* terimini Foucault toplumsal mekan çalışmalarına katmıştır. Foucault bu makalesinde, Gaston Bachelard'ın *Mekanın Poetikası* (1957) adlı kitabında mekanların, bireyler için taşıdığı anlamlarla yüklü, bir başka deyişle içsel birimler olarak ele alındığını tespit ederek, dışsal (toplumsal) mekanlara yönelme gerekliliğinin doğduğunu söyler. Mekanın sadece insan ilişkilerinde değil, toplumsal, tarihi ve politik gelişmelerin oluşumunda, başka mekanlarla, kültürle ve ideolojilerle zamanı da içine alarak ve "ilişkiler bütünü içinde" (Foucault 2016: 294) değiştiğini ve evrildiğini iddia eder. Ona göre mekan politikaları, güç göstergeleri olarak insanları belli toplumsal kalıplara sokmak, onlara yeni ve istendik durum, davranış ve alışkanlık kazandırıp kontrol etme mekanizmasını işletmek amacıyla oluşturulup uygulanır ve sürdürülürler. Foucault, geleneksel mekan anlayışını yıkarak, yapıbozum yaklaşımıyla mekanları üç kategoriye ayırır: gerçek/sıradan, ütopyik/distopyik ve heterotopik:

[T]oplumun kurumlaşmasında yer alan ve karşı-mevki türleri olan, fiilen gerçekleşmiş ütopya türleri olan yerler vardır - gerçek mevkiler, kültürün içinde bulunabilecek tüm diğer gerçek mevkiler bunların içinde hem temsil edilir hem de tartışılır ve tersine çevrilir -, bunlar fiili olarak bir yere yerleştirilebilir olsalar da bütün yerlerin dışında olan yer çeşitleridir. Bu yerler, yansıttıkları ve sözünü ettikleri tüm mevkilerden kesinlikle farklı olduklarından, bunları, ütopyalara karşıt olarak heterotopya diye adlandırıyorum... (Foucault 2016: 295)

Foucault heterotopik yerlerin tecrit, ceza ve sürgün yerleri olduğu gibi, kutsal yerler ve kaçış mekanları da olabileceğini söyler. Ona göre, insanlık tarihi boyunca, heterotopyalar genelde kutsallık veya yasak olma durumlarını içeren *kriz* ve toplumsal normların dışında kalma durumlarını içeren *sapma* mekanlarıdır. İlkel toplumlarda geçiş dönemlerini yaşayan bireyler için düzenlenmiş yerler, örneğin erkekliğe geçiş törenlerinin yapıldığı yerlerken, günümüzde daha çok sapma durumlarını gösteren psikiyatri klinikleri, hapisane ve huzurevleri gibi yerlerdir. Bu gibi yerler, toplumun kendini tanımladığı değerlere ters durumlar içerir ve bu değerlerin ne derece sahiplenildiğini test eder; yani, var olan ile var olduğu sanılan değerler arasındaki geçişmeyi ve yanılsamayı anlatır.

Foucault, makalesine 20. yüzyılın mekan çağı olduğu iddiasıyla başlar ve ancak mekan çalışmalarıyla insanlık tarihinin ve kültürlerin anlaşılabilirliğini ve bunların içinde var olan güç ve kimlik gibi öğelerin çözümlenebileceğini örneklerle anlatır. Ona göre "mekanın kendisinin bir tarihi vardır ve zamanın mekanla olan bu kaçınılmaz kesişmesini bilmezlikten gelmek mümkün değildir" (Foucault 2016: 292). Foucault, işlevleri değişse de heterotopyaların bütün kültürlerde kendi doğalarına uygun olarak bulunduğunu söyler; örneğin Avrupa'da moderniteyle birlikte ve sağlık kaygılarıyla şehir dışına taşınan mezarlıkların eskiden şehir merkezinde olduğunu ve geçmişle olan bağı temsil ettiğini belirtir. Ona göre bazı heterotopyalarda birbirine zıt

veya uyumsuz olan unsurlar bir arada bulunur: geçmiş yaşamı anlatan oyunlar ile şimdiki zamana ait olan seyircinin bir arada olduğu tiyatro binası, farklı coğrafyalara ait bitkileri ve hayvanları bünyesinde bulunduran bahçeler ve hayvanat bahçeleri ve yine farklı yerlerin kültürünü yansıtan fuarlar gibi. Birçok heterotopik mekan, doğrusal olmayan zaman ve gelişmeleri yansıtır: içinde yine farklı zaman dilimlerine ait dolayısıyla birbirleriyle ilgisiz gözükken nesnelere barındıran müze ve kütüphane gibi. Bir şeylerin telafisi için kullanılan bazı heterotopik mekanlara da kutsallık, tören, yaptırım veya yasak içeren kurallarla girilip çıkarılır; hapishane, kışla ve Amiş köyleri bu gruba girer. Bunlar hem soyutlanmış gözükürler, hem de girilebilir bir yapıları vardır, bu yüzden yanılsama yaşatırlar.

Foucault heterotopik mekanları aitlik hissedilmeyen ve benimsenmeyen yerler olarak ele alır; öte yandan toplumsal normları çiğneseler de, veya bunların dışında olsalar da toplumun kabullendiği, değer verdiği veya görmezden geldiği yerlerdir. "Heterotopyalar Ötekilik yerleridir, Ötekilikleri diğer yerlerden farklılıklarına dayanan bir ilişki yoluyla belirlenir, öyle ki varlıkları hem mekansal ve toplumsal ilişkiler açısından rahatsızlık doğurur, hem de mekansal ve toplumsal ilişkilerin alternatif bir gösterimini sağlar" (Hetherington 1997: 8). Bunlar, toplumun sürekliliği ve rahatı için bireysel ve toplumsal alanda gerginliği azaltmak gibi bazı işlevleri yerine getirip gereksinimleri karşılarlar. Ayrışmayı ve toplumsal sorunları engellemek veya telafi etmek için emniyet sübabı işlevini görürler. Açımlandıklarında ise, baskın kültürü, toplumsal mitleri ve etik anlayışı temsil ettikleri ve ayna gibi toplumun kusurlarını ve çelişkilerini ortaya çıkardıkları görülür. Gerçekleşmiş ütopya yerleri olarak ikili karşıtlıkları dengeleme aracıdır; örneğin, hapishane suçsuz ile suçluyu dengelerken, alış-veriş merkezleri üretim ile tüketimi dengeler.

Foucault'nun tanımına göre, evrensel heterotopya yoktur, kültüre özgü olanlar vardır ve buralarda mitik ile yanılsama ve gerçek bir aradadır. Bunlar, bilinen ama sıkça akla gelmeyen, kullanılan ama tinsel bağ kurulmayan, üzerinde düşünülmeyen ve gücün kültürel ve politik yapısını anlatan dinamik yerlerdir. Foucault postmodernizm öncesinde de mekanın belirli ideolojiler ve iktidar doğrultusunda güçlü gruplarca üretilip politikleştirildiğini, uygun ve gerekli görüldükçe yeniden üretildiğini, halk tarafından da içselleştirildiğini ve sürdürüldüğünü iddia eder. Herkese açık gözükken ama yalnızca bazılarının girmeye cesaret edebildiği veya buna izin verildiği yerler olan heterotopik mekanların sorgulanıp yapıbozuma uğratılmasıyla, kültürün yapısının düzeni ve işleyişi ortaya çıkarılır ki bunlar aslında o kültürün kusurlarını, aksaklıklarını hatta evrensel anlamda ahlaksız sayılabilecek yönlerini gösterir. Örneğin, sağlam aile bağlarına sahip olduğunu iddia eden bir toplumda huzurevleri, yetimhaneler, hapishaneler ve genelevlerin varlığı şaşırtıcı ve mantıksız gözükmektedir. Aslında Foucault'nun heterotopoloji diye adlandırılacak yöntemiyle anlatmak istediği, sıradan ve alışılmış gelen mekanlara kültürel eleştiri yöntemleriyle bakıp mekan bağlamında tarihi ve kültürü çözümlenektir. Kısaca heterotopya, "belki de daha çok bir çözümlenme aracı olarak mekanı kullanmaya dair bir bakış açısını veya yöntemi belirtir" (Johnson 2016: 3).

Öte yandan heterotopyalar, yanılsamalı bir gerçeklik sunduklarından net ve kolay bir anlam çıkarımına engel olurlar. Özellikle "Postmodernitenin savrulmuş mekanında, mekan yalnızca anlamsız olmakla kalmamış, *yeniden*

bölgeselleştirilmiştir... Bu da bizi halk, dayanışma, kimlik ve kültürel farklılık politikalarını yeniden ve temelden kavramlaştırmaya zorlar” (Gupta ve Ferguson 1992: 9). Modernist dönem ve öncesinde heterotopik mekanlar sınırlı sayıda ve belirginken, postmodern dönemde sayıları artmıştır ve sosyo-kültürel ve politik anlamlarını çözümlenmek de zorlaşmıştır. Çözümleme aracı olan dil bile bazen bu yanılsama yüzeyinde yetersiz kalmaktadır; heterotopyalar “dili gizlice tahrip etmekte, ...ortak adları parçalamakta veya onları birbirine dolamakta, çünkü ‘sentaks’ı önceden tahrip etmektedirler... sözü kurutmakta, kelimeleri kendi üzerlerinde durdurmakta, her tür gramerin olabilirliğini daha kökünden itibaren reddetmektedirler...” (Foucault 2001: 15). Postmodernist bakış açısına göre dil kaygan ve bulanık anlamlara sahip kelimelerden oluşur ve postmodern edebiyatta bu iyice belirginlik kazanır. Dolayısıyla, heterotopik mekanları anlatan kelimeler ve dil de kaygan ve bulanık anlamları ve anlam katmanlarını gösterir.

Postmodernist edebiyat heterotopik alanlar oluşturmaya meyillidir ve postmodernist yazarların birçoğu, sıradan ve tanıdık mekanları bile heterotopikleştirirler. İdeolojik ve kültürel unsurlar olarak mekanların anlamlarının da tek boyutlu, tutarlı ve kolayca algılanabilir olduğunu söylemek doğru olmaz. Bu konuda Connor, mekan çalışmalarını kuramlaştırma adına heterotopyanın “postmoderne ait tüm merkezsiz evren için bir isim” sunduğunu belirtir (1999: 8). Postmodernist anlatının temel dayanağı görecelilik olduğu için anlam çoğuldu; dolayısıyla mekanların da anlamları çoğuldur ve görecelidir.

Alışılmış ve ideal anlamıyla sınır, iki devlet arasındaki bireysel, toplumsal ve milli hak ve özgürlük alanlarının başlangıcını belirtip tanımlayan bir olgudur. İki ülke arasındaki sınır ayırdığı iki yerin ne içinde ne dışında geçici ve ara bir alandır, yersizlik mekanıdır, öte yandan bu iki mekanla daima ilişki içindedir. Kendi varlığından çok, her iki tarafındaki toprakların varlığına ve ilişkilere gönderme yapılarak varlığı anlaşılır; ama irtibat halinde olduğu bu mekanlarla bütünleşmez. Geleneksel ile modern dönemde tezatları, düzeni ve geçirgen olmayışı temsil ederken, postmodern dönemde güvenlik ve düzen duygusunu vermekten uzaktır; yani ontolojik ve epistemolojik doğasına dair algılayışlar farklılık gösterir. Baskın politikalar tarafından her ne kadar düzenli ve “asayiş berkemal”/kontrol altında, yani mitsel gösterilse de, güvenliksiz, tanımsız, geçirgen ve dolayısıyla esenliksiz ilişkiler ağına ev sahipliği yapıyor olabilir. Dolayısıyla, terör, kaçakçılık ve diğer suçlara zemin hazırlayan bir coğrafya olan postmodern sınır, gerçek ve yanılsamanın bir arada olduğu heterotopik bir bölgedir. Bu çerçevede postmodern sınırlar, yani “heterotopyalar güç ve güç ilişkilerine dair geleneksel toplumsal yapıların ulaşamadığı bir tür tarafsız bölgelerdir. Gücü gösteren *normal* toplumsal yapıların görev, yargı ve yetkilerini parmaklarında oynatırlar” (LaFever 2013: 73).

Amerikan edebiyatının önemli mitlerinden olan öncü miti içinde Batı sınırı 19. yüzyılın sonuna kadar vahşilik/medeniyet çizgisi olarak algılanmıştır. Sınırın doğusu her zaman medeniyeti, batısı Kızılderililerin yaşadığı medeniyetsizliği göstermiştir. Güneye indikçe Meksika sınırı için de aynı şeylerin geçerli olduğu görülür. Çağdaş Amerikan romanının önde gelen temsilcilerinden Cormac McCarthy (1933-) birçok romanında mekan olarak sınır bölgelerini kullanır. Yates’ e göre “mekan, [McCarthy’nin] eserlerinin sorgusal merkezini oluşturur” (2014: 180). McCarthy’nin 2005 yılında savaş karşıtı bir bakış açısı ve güçlü bir mekan duyarlılığıyla yazdığı

İhtiyarlara Yer Yok adlı romanında da, neden-sonuç bağıını içermeyen şiddetin, bireysel adalet sisteminin ve ahlaki göreceliliğin hüküm sürdüğü, otorite ve kanun gücünün yetersiz kaldığı ve ani olasılıklar ve değişimlere gebe Meksika-Amerika Birleşik Devletleri sınırı ele alınır. Zaten “McCarthy'nin evren kavramında, her şey görecelidir ve bireyselin ötesindeki her şeyin anlamı yanıltıcıdır” (Blair 2001: 304).

McCarthy, Amerika Birleşik Devletleri ile Meksika sınır bölgesinde alışlagelmiş sınır fikrinin geçersiz olduğunu bir başka deyişle buraların heterotopya olduğunu gösterir. Romanın geçtiği yetmişli yıllara kadar bu sınır ve civarı, düzen-ABD/düzensizlik-Meksika ve medeniyet-ABD/medeniyetsizlik ve kanunsuzluk-Meksika gibi ayrımları ve tezatları simgelerken bu dönemden itibaren bu tür karşıtlıklar birbirine karışmaya ve sınırın her iki tarafındaki yerler birbirine benzemeye başlamıştır. Bu sınır artık durgun ve güvenli değil, devingen, tehlikeli ve kötülüğün tetikte beklediği bir yerdir. Hem kapalı hem açık, yani kapalı görünen ama sık sık kanunsuz olarak üzerinden geçilen bir yanılsama mekanıdır. Önceden de böyle olduğu olasıdır, ancak McCarthy postmodernist ve yapıbozumcu bakış açısıyla bu gerçekleri gün yüzüne çıkarır.

William Butler Yeats'in (1865-1939) 1928 yılında yazdığı “Bizans'a Yolculuk” (“Sailing to Byzantium”) adlı şiirindeki ilk dizeden alıntı olan romanın başlığı, değişen dünya düzeniyle birlikte sınır bölgelerinin tarihsel, toplumsal ve politik bağlamda gerçekliklerinin ve algılanışlarının da değiştiğini ve bu değişimi ve yanılsamayı anlamakta eski neslin yetersiz kaldığını vurgular. Doğru/yanlış, iyi-kötü, düzen/düzensizlik ve kanun/kanunsuzluk kavramlarının birbirine karıştığı ve bu yüzden eski nesli şaşkına çeviren yeni 'düzen', bu coğrafyayı bir yanılsama mekanı, bir heterotopya yapmıştır.

Roman, Vietnam Savaşı (1955-75) sırasında, Amerika'da toplumsal ve politik yapının hızla değiştiği bir dönemde geçer. Teksas-Meksika sınırında sınır ihlalleri eskiden sığır otlatma veya petrol ve altın arama nedeniyle olurken, bunların yerini artık uyuşturucu ticareti almıştır. Savaş, karakterlere dayanıklılığı, mükemmel derecede iyi silah kullanmayı, birbiriyle ilgisiz aletleri ve alet parçalarını birleştirip silah veya başka düzenekler kurmayı ve hepsinden önemlisi ölümden korkmamayı öğretmiştir. Bu özelliklere sıradan ve içinde savaş olmayan yaşamda gerek yoktur. Öte yandan, gazilerin birçoğu bu yeteneklerini kullanabilecekleri işlere yönelirler. Döndükten sonra, kaynakçılık yapan otuz altı yaşındaki Llewelyn Moss dışında diğerleri uyuşturucu kuryesi veya kiralık katil olurlar.

Topografya haritalarından anlayan ve savaşta pusu nişancısı olan Moss, savaştan dönünce çevresindeki insanlar onu onurlandırmak yerine 'katil' damgasını vurur; çünkü savaşta suçsuz insan ve çocukları öldürdüğüne inanırlar. Oysa devletin verdiği görevi yerine getirdiği için Moss, minnet duyulmasını beklemektedir. Savaşta ölenlerin ailelerini ziyaret ettiğinde ise onların onun ölmüş olmasını istediklerini anlar ve kendini suçlu hisseder. Kısaca, bir gazi olarak Moss, diğer gaziler gibi, dönünce umduğu ilgi, sevgi ve saygıyı bulamaz ve toplumsal yabancılaşma içinde yaşamını sürdürür.

Vahşi doğayı seven, tükenmez bir özgüven ve soğukkanlılığa sahip ve bireyselliğine düşkün bir kovboy kahraman olarak tanımlanabilecek olan Moss, avlanırken nehir, çöl, bataklık, çalılık, volkanik dağlar ve sıcakla örülü

tekinsiz sınırı geçer. Herhangi bir kontrolün olmadığı bu uçsuz bucaksız yerde Meksikalı uyuşturucu satıcılarına ait üç cip ve yerde otomatik silahlarla öldürülmüş adamlar görür. İçinde çokça esrar ve dört milyon doların olduğu bir çanta bulur. Tehlikenin farkında olmasına karşın, zenginlik ümidiyle parayı alır ve sonu felakete bitecek bir şiddet ağının içine düşer. Parayı eve bırakıp tekrar döndüğünde ise taze kan izleriyle birlikte esrarın yok olduğunu görür. Kaçan birisi, motor sesi ve polisin gelişi bunu takip eder. Kamyonetini bırakıp sarp tepelerin arasından, nehirden yüzerek kaçarken kolundan vurulur. Hem polis, hem Meksikalı uyuşturucu gruplarının kuryeleri, hem de yine bir gazi olan psikopat katil Anton Chigurh peşindedir. Moss, aslında bu tuzak bölgede sıkışmıştır; onun için sınır güzergahı açık bir hapisaneyeye ve bir çıkmaza dönüşür. Yaşamı ve sahip olduğu eş, parası, güvenliği ve bir bütün olarak yaşamı tehdit altına girer. Kanun adamları ve sınır devriyesi tarafından denetimin nadiren yapıldığı bu heterotopik sınır bölgesinde yön, plan, adalet, kanun ve mantık işlemez. Ama Moss kurtulacağından emin olmakla büyük bir yanılsamaya girmiştir.

Basit mantığın, sade yaşamın ve eski değerlerin hüküm sürdüğü günler geride kalmıştır; babası Moss'un bu tür uyuşturucu ve cinayet işleriyle asla ilgisinin olmadığını söyler, çünkü "bu biçimde büyütülmedi" (McCarthy 2008: 294) der ama savaşa katılarak geri dönen Moss, artık o değerleri yitirmiştir. Yaşadığı topluma ve o toplumun eski değerlerine kendini uzak hissetmekte ve büyüdüğü toprakların heterotopik bir duruma düşmesine tanıklık etmektedir. İzlendiği korkusuna kapılıp sık sık otel değiştirir. Otellerden birindeki odasının havalandırma kanalına parayı saklar. Bir dükkandan pompalı tüfek, testere, ege, tornavida ve çadır çubuğu alıp silah yapar. The Trail Motel, the Ramada Inn, the Hotel Eagle gibi adı geçen batı Teksas'taki sınır otelleri, güvenlik ve esenlik sunma işlevleri olduğu varsayılan, Moss'un peşindekilerden saklandığı ve güvende olduğunu hissettiği ama gayrimeşru işlerin yapıldığı heterotopik yerlerdir. Zaten "[McCarthy'nin] romanları bilgi kaynağı olarak haritaya dair geleneksel bakış açısını yeniden tanımlar..." (Weiss 2010: 73) Genel anlamda küçük sınır kasabaları ve buralardaki oteller rahatlık ve huzur sunan yerlerdir; öte yandan McCarthy buraların aslında güvenilmez ve kanun dışı işlere ev sahipliği yapan yerler olduğuna işaret eder. Moss'un kaçarken uğradığı Del Rio ve Eagle Pass gibi küçük sınır kasabaları da artık güvenli ve şirin yerleşim yerleri değil, silahların serbestçe cirit attığı alanlara dönüşmüştür. Durağan olması beklenen bölge hareketlidir: Meksikalılar, Chigurh ve Moss arasındaki amansız kovalamaca ve çatışma alanıdır. Chigurh Moss'u, para çantasına saklanmış verici ve kendisindeki alıcı sayesinde otel otel, kasaba kasaba kolayca takip eder, birkaç yerinden vurur. Kendisi de vurulur. Bir haftada şerif yardımcısı ile birlikte on kişi öldürülmüştür. Kanuni boşluklardan faydalanan bu karakterler sınır bölgesinin heterotopik bir mekana dönüşmesine neden olurlar.

Sınır kasabasının kırk bir yıllık şerifi ve romanın felsefecisi Bell de gazidir, ancak insani değerlerin yitirilmemiş olduğu dönemlerde başarıyla, yeni düzenin hissedilmeye başladığı dönemde suçu önleme ve suçluyu bulmada etkisiz ve yetersiz kalmıştır. Toplumsal düzenin yönsüzleştiğine ve insanların ahlaken çürümüşlüğü gittiğine şahittir. Eskiden okullarda çiklet çiğneme veya koridorda koşma suç iken kırk yıl sonra tecavüz, kundakçılık, cinayet, uyuşturucu kullanımı ve intihar olaylarına rastlanmaktadır. Bell: "Şimdilerde insanlara

neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında konuştuğunda sana gülüyorlar” (110) diyerek değişim karşısındaki şaşkınlığını dile getirir.

Şerif Bell öldürmeyi hiç önemsemeyen ve bundan pişman olmayan bir suçluyla karşılaşır ve meslek hayatında ilk defa onu idama gönderir: “Ne diyeyim, bilemiyorum. Aklım almıyor. Hayatta böyle birini göreceğimi düşünemezdim. Acaba yeni bir cins mi bu diye düşünmeye başladım .... ona söyleyecek laf bulamıyordum. Ruhu olmadığını kendi söyleyen bir adama ne denir ki?... Ama sonra göreceklerimin yanında o çocuk solda sıfırdı ” (1) derken ondan daha ruhsuz ve saldırgan birileriyle karşılaşacağını hissettirir. Herhangi bir arabayı durdurmak istediğinde ne ile karşılaşacağını bilemediği bir zamana kaldığını söyleyerek, sorumlu olduğu alandaki yetersizliğini dile getirir. Kanunu, devleti, ahlakı ve düzeni temsil eden bir şerifin bu sözleri, emri altındaki bölgenin işleyişinin kontrolden çıktığını açıklamaktadır. “Esas ipe gitmesi gereken adamlar asla gitmez. Bence kesin böyle” (42) diyerek de, adalet kavramına inanmadığını açıklar. Bir kanun adamının adaletin gerçekleştiğine inanmadığı ve başarısızlığını ilan ettiği yer, zaten heterotopya olmuş demektir.

Görevi ve amacı romanda net olarak verilmeyen Chigurh, seri cinayetler işlemekte ama yakalanmamaktadır. Bell: “Ortalıkta ete kemiğe bürünmüş bir katliam meleği dolaşiyor ve ben onunla yüzleşmek istemiyorum .... Mesele sırf yaşlanmak değil .... Ölmeyi göze alamıyorsan karşındaki de anlar” (2) der. Bu sözleriyle ondan korktuğunu anlatan Bell, değişikliğin nasıl ve neden gerçekleştiğini anlayamadığı gibi kendi şehrinde önlem alma gereği de duymaz. Chigurh organize uyuşturucu şirketleriyle çalışan biridir ve yakalandığında bile, hatta elleri kelepçeliyken bile şerif yardımcısını öldürebilecek güçte ve yeterliliktedir. Çoğu zaman ustaca polislerden önce hareket eder. Yakalandığında elleri arkadan kelepçeli olduğu halde çevik hareketlerle şerif yardımcısını kelepçesiyle boğazını keserek öldürür, para çalıp araba hırsızlığı yapar. Savaşın insanlıktan çıkarıp bir robot haline soktuğu Chigurh, insan yaşamına saygısı olmayan, vicdanı sızlamadan yazı tura atarak gelişigüzel cinayet işleyen ve işlerini keyfi biçimde çekip çeviren biridir. Hem fiziksel, hem de ruhsal olarak son derecede güçlüdür. Savaş ortamına alışkıdır ve anatomi ve tıp bilgisi vardır; öyle ki vurulduğunda mermiyi vücudundan çıkarabilmek için kendini veteriner malzemeleriyle ameliyat edebilmektedir. Savaş tekniklerini ve hangi eşyanın hangi durumlarda kullanılabileceğini iyi bilmektedir; örneğin hortumu bir bayılma tabancasına bağlı oksijen tüpüne benzer bir aygıtla sıradan bir iş yapıyormuş gibi insanları öldürmekte veya kapı kilitlerini patlatıp açmaktadır. Araba kazası geçirip kolunu ve kaburgalarını kırdığında bile bunu önemsemeyecek kadar soğukkanlı olabilmekte ve bu haliyle bile yine adaletten kaçmayı başarmaktadır. Moss'un planlarının temel engeli olan Chigurh, işini yürütmede karşısına çıkanı tereddüt etmeden öldürür. Ama ne yazık ki, devletin eğittiği ve görevlendirdiği güvenlikten sorumlu kişiler, onun karşısında aciz kalmakta, sorumlu oldukları alanlara hükmedememekte ve alanı hep birlikte bir karşıtlıklar ve düzensizlikler ortamına dönüştürerek heterotopya oluşturmaktadırlar. McCarthy bu duruma, sınırlarda yeterince önlem almayan, etkin kanunlar çıkarmayan ve kontrol sistemi kurmayan, ticaret birliği yapmış gayrimeşru işler yürüten ve kendinin üstünde olmasına izin veren şirketlere ses çıkarmayan yönetimin de dahil olduğunu ima etmektedir. Mangrum “İhtiyarlara Yer Yok McCarthy'nin romanları arasında en politik olanıdır,...” (2011: 112) demekle haklıdır; çünkü roman, mekan aracılığıyla söz

konusu sınır bölgesinin politik, ekonomik ve tarihsel gelişim süreçlerini içeren tarihinin yeniden yazılması gerektiğine dikkat çeker.

Emekli yarbay Carson Wells de yine Vietnam Savaşı'na katılmış biridir ve Chigurh gibi uyuşturucu baronlarına çalışan ve kayıp para ile esrarın peşine gönderilmiş olan kiralık bir katildir. Chigurh ile önceden tanışmaktadır. Wells, Moss'u Meksika'da hastanede bulup Chigurh'un onu parayı verse bile sırf zahmete soktuğu için öldüreceğini söyleyip para karşılığında yardım teklif eder, ama Moss işini kendi başına halledebileceğini söyleyip reddeder. Yine de Wells ona kartını bırakır. Chigurh, Wells'i odasında bulur ve pazarlık istemesi üzerine vurup öldürür. Moss, Wells'i telefonda arayınca telefona Chigurh cevap verir ve parayı getirmesini, aksi halde karısının peşinde olduğunu ve onu öldüreceğini söyler. Bunun üzerine Moss, hastaneden ayrılıp Amerika'ya geçmeye karar verir. Aslında bir şirket adına çalışmasına karşın Chigurh, başına buyruk hareket edebilmekte ve anlaşmayı çıkarına göre bozabilmektedir, çünkü iş bulma kaygısı yoktur. Onun bu kaygısızlığı ve özgüveni hareket ettiği sınır kasabalarının birer heterotopya olmasından kaynaklanmaktadır: sınır güvenliği onun için aşılması çok kolay bir engeldir.

İhmalkar ve eyleme geçmesi uzun süren bir şerif olan Bell, aslında olay patlak verir vermez otel resepsiyonlarından şüphelileri sorabilir, otelleri haberdar edebilir veya diğer şeriflerle daha sıkı bağlantı kurup, daha üst makamları uyurabilirdi. Ama, ancak Wells öldürülünce oteli kapatmayı akıl eder ve izleme cihazını bulduğunda ise iş işten geçmiştir. "İyi insanları yönetmek zor değildir. Hiç zor değildir. Kötüler de zaten yönetilemez. Yönetiliyorsa da ben duymadım." (43) der. Bell, bu sözleriyle kanunların ve kanun adamlarının sınır bölgelerinde kötü insanlar karşısında yetersiz kalışını vurgular, öte yandan kendi eksiklik ve hatalarını göremez. Yine, Eagle Pass şerif bürosuna geldiğinde: "Sokakta cesetler. Milletin işyerleri delik deşik. Arabaları delik deşik. Nerde görülmüş böyle şey?" (93) diyerek şaşkınlığını, etkisizliğini ve tedbirsizliğinin sonuçlarını dile getirir.

Sorumlu olduğu insanların güvenlerine önem veren, yaşama ve topluma saygılı, ahlaki erozyondan dolayı şaşkın ve üzgün, bir şey yapamamaktan dolayı suçluluk duyan Bell, önceleri güvenli ve geleneksel devlet kontrolünde hatta mitik bir dünyanın varlığına inanırken, emekliliği yaklaştığında bu inancını kaybeder. "Bunlar düzenli olarak birbirlerini öldürmeye devam edecekler, orası kesin. Ama herhalde er geç bir kartel el koyacak duruma, doğrudan Meksika hükümetiyle iş yapacaklar. İşin içinde çok fazla para var. Bu köy çocuklarını çıkaracaklar aradan. Eli kulağında." (95) demekten başka bir şey yapamaz. Chigurh'un, Moss'un karısı Carla Jean'i yine yazı tura atarak öldürmesi üzerine: "O serserinin o kızcağızı niçin öldürdüğünü bir türlü anlayamıyorum .... Peki benim bu işteki sorumluluğum ne? Ben galiba bu olayın bir şekilde kapanmasını bekliyordum, ama kapanacağı yok tabii" (198) diye yorum yaparak eski gücüne ve yeteneklerine sahip olmadığını vurgular ve işlerin bu düzende/düzensizlikte sürüp gideceğini öngörür. "Yaşlılara bakıyorsun, görünüşleri şaşkın bile değil. Resmen deli. Bu beni rahatsız ediyor. Sanki uyanmışlar da buldukları yere nasıl geldiklerini bilmiyorlarmış gibi. Aslında bir bakıma öyle" (216) der. Yine Bell'in kendi kendine yaptığı bu monologlar üzerinden heterotopya kavramı kendini gösterir. Yaşlılar ve kendisi tanıyıp bildikleri bir toplumda değil de, yabancı bir diyarda ve

tanıyamadıkları insanlar arasında hoş görebilecekleri veya kabullenemeyecekleri bir toplum yapısının içinde yaşamak zorunda kalmışlardır.

Huzur ve kanun için var olan ama hep şikayet eden ve geçmişi özleyen Bell ne kanunların, ne de bir şerif olarak yetki ve sınırlarının net olduğu çıkarımına varır. Düzen, mantık ve ahlak duygusunun kaybolduğunu ve bilindik ve alışıl gelmiş toplumsal yasaların hızla değişim ve erozyona uğradığını gördüğü için ve bütün bunlara ayak uydurmayı reddettiği için Bell emeklilik kararı alır: “Şimdi ayrılmaya karar verdim, kararımın başlıca sebeplerinden biri de bu adamın peşine düşmek zorunda kalmamaktı” (199) diyerek akli zorlayan nedensiz şiddet karşısındaki çabalarının yerini düş kırıklığı, çaresizlik ve ümitsizliğe bıraktığını anlatır. Son kez hükümet konağından çıkarken hissettiği duygu yalnızca hüznün değil, aynı zamanda yenilgidir: “Yenilgiydi. Yenilmiş olmağı. Ona ölümden de acı geliyordu. Bunun üstesinden gelmen lazım, dedi” (217).

Roman, çözümsüz ve karamsar bir gelecek algısıyla biter; Moss bir çatışmada öldürülür, Chigurh yakalanamamıştır ve Şerif Bell sınır bölgesinin durumuna biçim veren esas güçlerin yine farkında değildir: “Oraya bir kere daha gittim. Arazide dolaştım, orda bir şeyler olduğunu gösteren pek bir işaret kalmamıştı .... Belki de bu topraklarla ilgili bir şeydir diye düşünüyorum hâlâ ... ve bana öyle geldi ki bu toprakların tarihi bir tuhaf, çok da kanlı” (200). Romanın ahlak sözcüsü ve felsefecisi olan Bell'in bir kanun adamı olarak kanuna inancı sarsılmıştır ama devletlerin suçu önleme ve cezalandırmadaki ihmalkarlığını veya varsa sessiz iznini aklına getirmez. Sınırlar devlet gücünün mekansallaştırıldığı yerlerdir ve şerif ve yardımcıları ise bu gücün uzantılarıdır, ama buna karşın, bu kişilerin etkisiz kaldıkları görülmektedir. Yani, Bell, sınır bölgesinin heterotopya kimliği kazanmış olduğunu anlar ama bunun nedenlerini düşünüp zihninde açıklığa kavuşturamaz.

Foucault'nun heterotopya kavramını kullanarak mekan analizi yapma yöntemiyle, romanda baskın ve kanun dışı güçlerin uzantısı olan yapılar ve oluşturduğu, yönettiği ve sürdürdüğü gizli mekan politikaları ile anlam ilişkileri gün yüzüne çıkar; bu yolla bilinen ve inanılan mekansal gerçeklerin aslında belirsiz ve göreceli olduğu gerçeği kendini gösterir. Bu yöntemle, mekanların zaman içinde dönüşümlerinde etkin olan ekonomik çıkarlar gibi etmenler saptanarak baskın grupların tezat veya çelişki içeren sınır bölgeleri gibi yerleri nasıl kullandığı ve ne amaçla dönüştürdüğü gibi güç ilişkilerine dair olgular göz önüne serilir.

Bu bağlamda McCarthy postmodern dönemde artık hem yansıtma hem sorgulama mekanları olan sınırların ütöpik niteliğini kaybettiğini ve distopya olmadan Foucault'nun deyimiyle heterotopya, yani bunların dışındaki başka yerler niteliği kazandığını ima eder. Heterotopik bir mekan olarak sınır kavramını irdeleyerek kültürel eleştiri yapar. Romanında Amerikan sınır mitini yapıbozuma uğratar: roman, “... belki de McCarthy'nin batıya ait manzara ve öncü miti üzerine söylediği son açık sözdür” (Sullivan 2010: 104). Başka deyişle, romandaki sınır,

gerçeklik/yanılsama-mitik, kısıtlanma/özgürlük, kanun/ kanunsuzluk, düzen/düzensizlik, adalet/adaletsizlik, iyi/kötü, eski dünya/yeni dünya gibi karşıtlıkları hem içermekte, hem de ortaya çıkarmaktadır. Bu zıtlıklar birbirine karışmakta, uzlaşmakta ve ayırt edilemez olmakta, heterotopikleşmektedir. Bu sınır heterotopyalarında Bell gibi orta yaşlılara veya yaşlılara emniyet gücü olsalar bile yer yoktur; çünkü yeni düzeni anlayamamakta, değişen ahlak ve adalet gibi unsurları kabullenememektedirler.

- 1. Not:** Bu makale, 19.04.2018-21.04.2018 tarihleri arasında Fırat Üniversitesi Elazığ'da düzenlenen "II. Uluslararası Sanat Estetik Sempozyumu ve Sergisi" 'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.
- 2. Not:** "space" kelimesinin Türkçe karşılığı "uzam" kelimesiyle karşılanmasına karşın, Foucault'nun makalesinin başlığının çevirisinde "mekan" karşılığı kullanıldığından, Türkçe yazılan bu makalede de mekan kelimesinin kullanılması uygun görülmüştür.

KAYNAKLAR

1. Blair, John (2001). "Mexico and the Borderlands in Cormac McCarthy's *All the Pretty Horses*". *Critique: Studies in Contemporary Fiction*. 42 (3): 301-307. <https://doi.org/10.1080/00111610109601146> [erişim tarihi:16.07.2018]
2. Connor, Steven (1999). *Postmodernist Culture: An Introduction to Theories of the Contemporary*. Oxford: Blackwell.
3. Foucault, Michel (2001). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi.
4. Foucault, Michel (2016). "Başka Mekanlara Dair" *Özne ve İktidar*. Çev: Işık Ergüden, Osman Akinhay. İstanbul: Ayrıntı. 291-302.
5. Gupta, Akhil ve James Ferguson (1992). "Beyond 'Culture': Space, Identity, and the Politics of Difference". *Cultural Anthropology*. 7 (1) (Şubat-February): 6-23. <http://www.jstor.org/stable/656518> [erişim tarihi: 15.07.2018]
6. Hetherington, Kevin (1997). *The Badlands of Modernity: Heterotopia and Social Ordering*. London: Routledge.
7. Johnson, Peter (2016). "Interpretations of Heterotopia". (revised) *Heterotopian Studies*. <http://www.heterotopiastudies.com> [Erişim tarihi: 08.03.2018]
8. LaFever, Kathryn (2013). "Foucault's Heterotopia and Pedagogical Space" *Didactiques*. 2 (1): 70-80. <https://www.asjp.cerist.dz/en/article/24861> [erişim tarihi: 01.03.2018]
9. Mangrum, Benjamin (2011). "Democracy, Justice, and Tragedy in Cormac McCarthy's *No Country For Old Men*". *Religion & Literature*. 43 (3) (Güz-automne): 107-133. <https://www.jstor.org/stable/23347090> [erişim tarihi: 25-09-2018]
10. McCarthy, Cormac (2008). *İhtiyarlara Yer Yok*. Çev. Roza Hakmen. İstanbul: Kanat.
11. Sullivan, Nell (2010). "Review of *The Western Landscape in Cormac McCarthy and Wallace Stegner: Myths of the Frontier*, by McGilchrist, M.R.". *The Cormac McCarthy Journal*. 8 (1) (Güz-automne): 101-105. <http://www.jstor.org/stable/42909416> [erişim tarihi: 02-04-2018]
12. Weiss, Daniel (2010). "Cormac McCarthy, Violence, and Borders: The Map as Code for What Is Not Contained". *The Cormac McCarthy Journal*. 8 (1) (Güz-automne): 73-89. <https://www.jstor.org/stable/42909411> [erişim tarihi:12-08-2018]
13. Yates, Christopher (2014). "Seams in the Desert: Cormac McCarthy's Literary Ontology of Place". *Comparative & Continental Philosophy*. 6 (2) (Kasım-November): 178-195. <https://doi.org/10.1179/1757063814Z.00000000040> [erişim tarihi: 26.09.2018]

